

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ БАНКУ З ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ

Анотація. Розглянуто сутність проблемних активів комерційних банків, проаналізовано зовнішні та внутрішні методи управління проблемною заборгованістю, здійснено їх порівняльну характеристику, визначено переваги реструктуризації для банку та позичальника й запропоновано заходи щодо оздоровлення діяльності банку.

Аннотация. Рассмотрена сущность проблемных активов коммерческих банков, проанализированы внешние и внутренние методы управления проблемной задолженностью, осуществлена их сравнительная характеристика, определены преимущества реструктуризации для банка и заемщика и предложены мероприятия по оздоровлению деятельности банка.

Annotation. The essence of the problem assets of commercial banks has been studied, the internal and external methods of managing bad debts have been analyzed, their comparative characteristics has been given, the benefits for restructuring the bank and the borrower have been defined and the rehabilitation activities of the bank have been offered.

Ключові слова: кредитний портфель, проблемні кредити, управління проблемними активами, реструктуризація заборгованості.

Однією з найгостріших проблем функціонування банківської системи України в посткризовий період є оптимальне управління проблемними активами. Через недосконале управління ризиками в деяких банках суттєво погіршилася якість кредитних портфелів, що уповільніє зростання галузі загалом та в багатьох випадках унеможливує їх подальшу кредитну діяльність. Про це свідчать статистичні дані: станом на 01.09.2012 р. обсяг кредитної заборгованості, класифікованої як сумнівна та безнадійна, у загальній сумі класифікованих кредитів [1] становив 12,1 %, а прострочених нарахованих доходів – 54,7 % до загальної суми нарахованих доходів. Такі показники значно перевищують рівень аналогічних результатів банківських систем розвинених країн [2]. Тому особливо актуальним на сьогодні постає питання пошуку шляхів удосконалення роботи з проблемною кредитною заборгованістю й розробки методів її погашення.

Дослідженням цієї проблеми займалося чимало вчених-економістів, серед яких особливу увагу привертають праці І. Осадчого, Л. Слободи, Г. Карчевої та ін. [2 – 4]. Проте, як показує практика, питання управління проблемними активами ще не вирішені повною мірою.

Метою даної статті є аналіз ефективності зовнішніх та внутрішніх методів управління проблемними кредитами. Об'єктом дослідження є діяльність комерційних банків у сфері кредитування. Предмет дослідження – проблемні кредити банку та методи їх погашення.

Проблемними кредитами називають такі, за якими своєчасно не проведено один чи кілька платежів, суттєво знизилася ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, які дають підставу банку мати сумнів щодо повернення позики [4, с. 26]. Як наслідок, постає питання встановлення допустимого рівня цих кредитів відносно загальної суми наданих банком кредитів та утримання його на даній позиції за допомогою різноманітних методів управління проблемними кредитами банку.

Процес управління проблемними активами банку можна розподілити на такі етапи, як:

- 1) моніторинг працюючих кредитів;
- 2) раннє реагування менеджменту на виникнення проблемних ситуацій щодо повернення кредитів;
- 3) аналіз варіантів та вибір стратегії роботи з проблемними активами;
- 4) відновлення функціонування проблемних кредитів;
- 5) стягнення заборгованості за проблемними кредитами [4, с. 28].

У літературних джерелах зустрічається декілька класифікацій методів управління проблемними кредитами банку, проте найчастіше їх поділяють на внутрішні та зовнішні. Внутрішні методи управління передбачають раннє реагування ризик-менеджерів банків на погіршення обслуговування позичальниками кредитів і включають реабілітацію кредитної заборгованості та відновлення можливості позичальників генерувати грошові потоки для обслуговування кредитів [2]. Одним із найефективніших внутрішньобанківських методів роботи з проблемними активами є реструктуризація кредитної заборгованості.

Як свідчить практика, потреба в реструктуризації кредитної заборгованості, передусім, пов'язана із фінансовими труднощами позичальників. Це потребує внесення змін до договірних умов, викликаних неможливістю позичальника виконувати умови кредитного договору щодо погашення відсотків (комісій) за кредитом та щодо основного боргу. Більш наочно внутрішні методи управління проблемними кредитами, їх характеристику та переваги наведено в таблиці [3].

Таблиця

Способи реструктуризації	Характеристика способу	Переваги для позичальника	Переваги для банку
Кредитні канікули	Банк дозволяє позичальникам протягом певного періоду (6 – 9 місяців) погашати лише відсотки за кредитом. Після закінчення строку позичальник сплачує тіло кредиту плюс відсотки	Щомісячний платіж за кредитом частково зменшується	Переплата за кредитом зростає несуттєво
Зміна схеми погашення кредиту з класичної на ануїтентну	Ануїтентна схема погашення кредиту передбачає погашення заборгованості рівними частинами протягом усього строку кредитування, тоді як за класичної схеми сума платежів з часом зменшується	Щомісячний платіж за кредитом суттєво зменшується	Переплата за кредитом частково збільшується
Пролонгація кредиту	Збільшення строку кредитування	Щомісячний платіж зменшується несуттєво	Переплата за кредитом збільшується несуттєво
Коверсія	Переведення валютних кредитів у гривневі	Залежно від курсу валюти на умовах конверсії	
Прощення пені та штрафних санкцій	При виникненні прострочення за кредитом банк списує весь нарахований штраф	Залежно від тривалості прострочення та суми санкцій (актуально лише для позичальників, які затримують платежі)	
Зниження відсоткової ставки	Банк на певний строк (кілька місяців) знижує відсоткові ставки за кредитом	Залежно від умов зміни та відсоткової ставки	

У разі неефективності застосування внутрішніх методів управління проблемними активами менеджмент банку може прийняти рішення про доцільність застосування зовнішніх щодо банку дій для поліпшення структури його балансу та відновлення ліквідності. Це актуалізує практику застосування зовнішніх методів управління проблемними активами, серед яких виділяють:

передачу проблемних активів в управління третій особі (колектору). У цьому випадку проблемні активи залишаються на балансі банку;

продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу. При використанні такого методу відбувається поліпшення структури кредитного портфеля, вивільняються внутрішні ресурси банку;

продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії, внаслідок чого поліпшується структура балансу банку, спостерігається вищий рівень віддачі проблемних кредитів та економія внутрішніх ресурсів банку;

сек'юритизація активів, що передбачає оптимізацію структури балансу банку шляхом перетворення наданих банком позичок на ліквідні цінні папери і відповідного трансферу кредитних ризиків банку в ризики інших учасників ринку. Однак на практиці цей метод застосовується зовсім рідко, оскільки необхідні значні витрати на трансформацію активів у цінні папери та їх розміщення [3].

Особливістю застосування зазначених методів є прийняття рішення щодо їхнього вибору на етапі стягнення кредиту внаслідок неефективності превентивного внутрішньобанківського управління проблемними активами.

Статистика свідчить про активний розвиток упродовж 2010 і 2011 рр. таких форм, як передача проблемних активів в управління третій особі (колектору) та продаж непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу. Так, за даними колекторської компанії Credit Collection Group, у 2012 році банківський сектор України передав в обслуговування колекторам проблемних активів обсягом понад 1,2 млрд грн за середньою ринковою ціною не більше 10 % від суми заборгованості за тілом кредиту. За прогнозами експертів у поточному році українські банки будуть і надалі активно співпрацювати з колекторськими компаніями з метою поліпшення якості кредитного портфеля [4, с. 31].

Новим напрямом у роботі з проблемними кредитами є створення у банках ситуаційних центрів управління проблемною заборгованістю за кредитними операціями. Завданням такого ситуаційного центру є чітке регламентування процесу підготовки, розгляду варіантів рішень, їх наукове обґрунтування на етапі підготовки, використання наукових підходів до оцінювання альтернативних варіантів, прогнозування результатів, ризиків, упровадження ризиків під час урегулювання проблемної заборгованості банку [2].

Одним із напрямів удосконалення роботи з проблемними активами у масштабах усієї банківської системи є створення санаційного банку ("бридж-банку") на державному рівні.

Термін "санаційний банк" уперше з'явився у практиці у 1988 році, коли американий Меллон Банк перемістив свої "погані" позики у сфері енергетики та нерухомості в Грант Стріт Нешенел Бенк (GSNB) і продовжував здійснювати прибуткову діяльність. GSNB, у свою чергу, було ліквідовано протягом семи років без необхідності додаткових капіталовкладень.

Перші кроки на шляху до створення "бридж-банку" було зроблено в 2009 році, за допомогою Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів із фінансового оздоровлення банків". Зокрема, ст. 86 визначено загальні засади функціонування санаційного банку. Регламентовані цією статтею засади функціонування санаційного банку цілком відповідають світовій практиці створення та функціонування "бридж-банку" [3].

Постановою правління НБУ "Про порядок реєстрації, видачі ліцензії, регулювання діяльності санаційного банку та нагляду за ним" [5] від 23.12.2011 р. № 471 було затверджено механізм діяльності санаційного банку на базі ПАТ "Родовід Банк".

Так, санаційний банк буде створений у форматі публічного акціонерного товариства для проведення роботи з активами державних банків і банків, у капіталізації яких взяла участь держава, спрямованої на максимізацію

надходжень від повернення цих активів. Таким чином, Родовід Банк буде працювати з проблемними активами Ощадбанку, Укресімбанку, Укргазбанку і банку "Київ".

Кошти, отримані від повернення активів, санаційний банк буде витратити на власний розсуд. Між тим в одному з націоналізованих банків повідомили, що на сьогодні розглядається варіант, що "погані" активи будуть передані санаційному банку безкоштовно, а кошти, отримані ним у результаті проведення роботи з даними активами, в повному обсязі будуть направлятися до держбюджету на відшкодування витрат держави на капіталізацію банків.

Деякі українські фахівці негативно відносяться до переведення непрацюючих активів до санаційного банку в Україні, тому що це обтяжуватиме державний бюджет та платників податків. Спроба вирішити проблеми непрацюючих активів за допомогою санаційного банку знівелює зусилля запровадити ефективний механізм роботи з нежиттєздатними банками в Україні та призведе до значних втрат державного бюджету [2].

Відповідно до результатів дослідження можна зробити висновок, що на сьогодні одними з головних питань для оздоровлення банківської системи України є робота з проблемними активами банку, а також вибір методу управління ними. Ефективна робота з проблемними активами дозволить банкам максимізувати свої прибутки, підвищити ліквідність та знизити властивий кредитним операціям рівень ризику. Крім того, актуальною для України є спроба створення санаційного банку як елемента державного регулювання економічних процесів на базі ПАТ "Родовід банк" задля оздоровлення банківської системи країни в цілому.

Напрямами подальшого дослідження є визначення переваг та недоліків упровадження ситуаційних центрів управління проблемною заборгованістю за кредитними операціями банку.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : Положення від 25.01.2012 р. № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 2. Осадчий І. Шляхи вдосконалення роботи з проблемними активами банків України [Електронний ресурс] / І. Осадчий. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/30_03_03.pdf. 3. Слобода Л. Напрямки вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період [Електронний ресурс] / Л. Слобода. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/2011_04_10.pdf. 4. Карчева Г. Основні проблеми розвитку банківської системи України в посткризовий період та шляхи їх вирішення / Г. Карчева // Вісник НБУ. – 2010. – № 8. – С. 26–32. 5. Про порядок реєстрації, видачі ліцензії, регулювання діяльності санаційного банку та нагляду за ним : Постанова НБУ від 23.12.2011 р. № 471 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.